

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

N U T A R I M A S

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMŲ ĮSTATYMO 14, 25¹, 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69¹ IR 73 STRAIPSNIŲ ATITIKIMO LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

1999 m. gruodžio 21 d.
Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Egidijaus Jarašiūno, Egidijaus Kūrio, Zigmo Levickio, Augustino Normanto, Vlado Pavilonio, Jono Prapiesčio, Vytauto Sinkevičiaus, Stasio Stačioko, Teodoros Staugaitienės,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės atstovams Seimo nariams Juozui Bernatoniui ir Česlovui Juršėnui,

dalyvaujant suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovams Seimo kanceliarijos Teisės departamento vyresniajam konsultantui Jurgiui Orlauskui, teisingumo viceministrui Gintarui Švedui,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalimi ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio 1 dalimi, viešame Teismo posėdyje 1999 m. lapkričio 24 d. išnagrinėjo bylą Nr. 16/98 pagal pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25¹, 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69¹ ir 73 straipsniai neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 84 straipsnio 11 punktui, 109 straipsnio 2 daliai, 112 straipsniui ir 114 straipsnio 1 daliai.

Konstitucinis Teismas

n u s t a t ė:

I

Lietuvos Respublikos Seimas 1994 m. gegužės 31 d. priėmė Lietuvos Respublikos teismų įstatymą (Žin., 1994, Nr. [46-851](#); toliau – Įstatymas), kuris vėliau buvo keičiamas ir pildomas. Pareiškėjas – Seimo narių grupė prašo ištirti, ar kai kurios šio įstatymo normos neprieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 84 straipsnio 11 punktui, 109 straipsnio 2 daliai, 112 straipsniui ir 114 straipsnio 1 daliai.

II

Pareiškėjas prašymą grindžia šiais argumentais.

Įstatymo 14, 25¹, 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69¹ ir 73 straipsnių normos sudaro teisingumo ministrui tiesiogines ar netiesiogines galimybes kištis į teismų veiklą. Tokios nuostatos prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio nuostatai, kad teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi.

Pareiškėjo nuomone, Įstatymo 33 straipsnio 2 dalies nuostata, kad apylinkių, apygardų teisėjus skiria Respublikos Prezidentas teisingumo ministro teikimu ir patarus Teisėjų tarybai, 33 straipsnio 3 dalies nuostata, kad apylinkių, apygardų teismų pirmininkus iš paskirtų teisėjų skiria Respublikos Prezidentas teisingumo ministro teikimu ir patarus Teisėjų tarybai, to paties straipsnio 4 dalies nuostata, kad apylinkių, apygardų teismų pirmininkų pavaduotojus ar skyrių pirmininkus

skiria teisingumo ministras, 34 straipsnio 2 dalies nuostata, kad Apeliacinio teismo teisėjus, o iš jų – pirmininką, teisingumo ministro teikimu ir patarus Teisėjų tarybai skiria Respublikos Prezidentas Seimui pritarus, 34 straipsnio 3 dalies nuostata, kad Apeliacinio teismo skyrių pirmininkus iš paskirtų teisėjų skiria teisingumo ministras pasiūlius šio teismo pirmininkui, prieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalies, 84 straipsnio 11 punkto ir 109 straipsnio 2 dalies normoms.

Šioms Konstitucijos normoms, pareiškėjo nuomone, prieštarauja ir Įstatymo 56 straipsnio 5, 6, 7 ir 8 dalių normos, kad apylinkės, apygardos teismų bei Apeliacinio teismo teisėjus ir šių teismų pirmininkus atleidžia Respublikos Prezidentas teisingumo ministro teikimu ir kad šių teismų pirmininkų pavaduotojus ir skyrių pirmininkus atleidžia teisingumo ministras Teismų departamento direktoriaus teikimu.

Teisingumo ministro teikimas skirti ir atleisti teisėjus Konstitucijoje nėra numatytas. Šiomis normomis įtvirtintas privalomas teisingumo ministro teikimas skirti teisėjus riboja Respublikos Prezidento galias. Dalį Respublikos Prezidento įgaliojimų ima vykdyti teisingumo ministras. Tai pažeidžia Konstitucijos 96 straipsnyje įtvirtintą subordinacijos principą, kad ministrai, vadovaudami jiems pavestoms valdymo sritims, yra atsakingi Respublikos Prezidentui. Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija. Pagal ginčijamas Įstatymo normas tokia teisėjų institucija realiai pataria ne Respublikos Prezidentui, o teisingumo ministrui.

Pareiškėjas teigia, kad teisingumo ministro teisė siūlyti generalinio prokuroro kandidatūrą, įtvirtinta Įstatymo 66 straipsnio 1 dalyje, gali būti vertinama kaip vykdomosios valdžios kišimasis į teismų veiklą. Ginčytina ir šio straipsnio norma, suteikianti Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui įgaliojimus teikti generalinio prokuroro kandidatūrą Seimui, nes taip apribojamos Konstitucijos 67 straipsnio 5 punkte nustatytos Seimo galios skirti ir atleisti valstybės institucijų vadovus.

Pareiškėjo nuomone, Įstatymo 14 straipsnio 2 dalies, 25¹ straipsnio 1 ir 2 dalių, 26 straipsnio 1 dalies, 30 straipsnio 1 dalies, 36 straipsnio 1 dalies, 40 straipsnio, 51 straipsnio 3 dalies, 58 straipsnio 1 dalies, 59 straipsnio 4 dalies, 69 straipsnio 2 dalies ir 73 straipsnio 2 dalies nuostatos suteikia teisingumo ministrui tiesiogines ar netiesiogines galimybes kištis į teismų veiklą ir todėl prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

Pareiškėjo nuomone, Įstatymo 69¹ straipsnio nuostata, kad Teismų departamentas veikia prie Teisingumo ministerijos, reiškia, jog toks departamentas tampa sudedamąja vykdomosios valdžios dalimi.

Pareiškėjai nurodo, kad dauguma šių Įstatymo normų prieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 84 straipsnio 11 punktui, 109 straipsnio 2 daliai, 112 straipsniui ir 114 straipsnio 1 daliai.

III

Rengiant bylą teisminiam nagrinėjimui buvo gautas suinteresuoto asmens atstovo – teisingumo viceministro dr. G. Švedo paaiškinimas. Jame nurodoma, kad Konstitucija ir įstatymas „Dėl Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“ nenustato, kokiais būdais Seimas turėtų įgyvendinti teismų reformą, todėl Seimas gali laisvai pasirinkti reformos įgyvendinimo būdus ir tvarką. Skiriant teisėjus pirmiausia teisingumo ministras išsiaiškina, ar asmens kandidatūra atitinka keliamus teisėjui reikalavimus. Gavęs teigiamą išvadą, ministras pateikia Respublikos Prezidentui pasiūlymą dėl šio asmens skyrimo į teisėjo pareigas. Tuomet Respublikos Prezidentas gali prašyti Teisėjų tarybos patarimo dėl tokio asmens skyrimo į teisėjo pareigas. Gavęs patarimą, Respublikos Prezidentas priima sprendimą dėl teisėjo skyrimo į teisėjo pareigas. Analogiška procedūra taikoma ir teismų pirmininkų skyrimo bei teisėjų atleidimo iš pareigų atvejais. Respublikos Prezidentas gali atmesti teisingumo ministro teikimą net ir nesikreipęs patarimo į Teisėjų tarybą. Jis taip pat nėra įpareigotas asmenį skirti į teisėjo arba pirmininko pareigas ar atleisti iš jų net ir tuo atveju, kai Teisėjų taryba pritaria tokiam skyrimui. Įstatymo normos dėl teisėjų ir teismų pirmininkų skyrimo ir

atleidimo tvarkos neprieštarauja Konstitucijos normoms. Ministerijos paaiškinime nurodoma, kad Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 30 d. sprendime išskirtos teisėjo ir pirmininko funkcijos ir išaiškinta, kad nepriklausomumo garantijos dėl įgaliojimų nutraukimo taikomos „tik Aukščiausiojo Teismo teisėjams, bet ne šio teismo pirmininkui ar pavaduotojams „. Teisingumo ministro teikimas nepažeidžia Konstitucijos 96 straipsnyje įtvirtinto subordinacijos principo, bet būtent teisingumo ministro pareiga teikti teikimą realizuoja konstitucinius ministrų subordinacijos ir atsakomybės Respublikos Prezidentui principus.

Paaiškinime teigiama, kad pareiškėjas nepagrįstai plečiamai aiškina konstitucinę nuostatą, draudžiančią „asmenims ar institucijoms vykdyti Respublikos Prezidento įgaliojimus“, nes teisingumo ministro teikimas dėl teisėjo skyrimo ar atleidimo nei savo forma, nei turiniu nėra teisėjo paskyrimo ar atleidimo aktas. Pareiškėjo teiginys, kad „speciali teisėjų institucija realiai pataria ne Respublikos Prezidentui, o teisingumo ministrui“, neatitinka tikrovės, nes prašymą Teisėjų tarybai dėl patarimo pateikia ne teisingumo ministras, o Respublikos Prezidentas, kuriam savo nuomonę ir pareiškia Teisėjų taryba.

Įstatymo 66 straipsnio 1 dalies nuostata dėl generalinio prokuroro skyrimo tvarkos atitinka Konstitucijos 67 straipsnio 5 punktą. Konstitucinis Teismas 1993 m. spalio 1 d. nutarime yra pažymėjęs, kad „Seimas turi teisę Statutu nustatyti savo darbo tvarką. Seimas yra savarankiškas tiek, kiek jo galių neriboja Lietuvos Respublikos Konstitucija“. Seimo statute numatyta, kad Seimo komitetų veiklos kryptis ir įgaliojimus nustato Statutas bei kiti įstatymai, todėl šiame straipsnyje nustatyta pareiga Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui teikti Seimui generalinio prokuroro kandidatūrą neprieštarauja Seimo Statutui. Taigi Teismų įstatymo 66 straipsnio 1 dalis neprieštarauja Konstitucijos 67 straipsnio 5 punktui ir Konstitucijos 76 straipsniui.

Teisėjų ir teismų nepriklausomumas garantuojamas tik teisingumo vykdymo etape. Lietuvos konstitucinėje justicijoje jau buvo išsamiai nagrinėtas teisėjų ir teismų nepriklausomumas bei jo garantijų turinys. Konstitucija nustato tik pagrindines valstybės valdžių funkcijas ir jų veiklos principus. Sisteminė jų analizė leidžia teigti, kad valdžių padalijimas negali būti suvokiamas absoliučia prasme. Taip įtvirtinta skirtingų valstybės valdžių pusiausvyra, kurios garantija – valdžių bendradarbiavimas bei nepriklausomumas vykdant konstitucines funkcijas. Paaiškinime daroma išvada, kad pareiškėjo prašyme nurodytų Įstatymo straipsnių normos, kuriose numatyta teisingumo ministro kompetencija, neprieštarauja Konstitucijai.

IV

Rengiant bylą teismui nagrinėjimui buvo gauti Vilniaus universiteto Teisės fakulteto prodecano doc. dr. V. Nekrošiaus, Lietuvos teisės akademijos Konstitucinės teisės katedros vedėjos doc. dr. T. Birmontienės paaiškinimai raštu.

V. Nekrošiaus paaiškinime teigiama, kad ginčijamos Įstatymo normos neprieštarauja Konstitucijai.

T. Birmontienės nuomone, ginčijamos Įstatymo 33 ir 34 straipsnių normos, 51 straipsnio 3 dalis, 59 straipsnio 4 dalis, 66 straipsnio 1 dalies norma, 73 straipsnio norma prieštarauja Konstitucijai.

V

Konstitucinio Teismo posėdyje pareiškėjo atstovai J. Bernatoniš ir Č. Juršenai iš esmės pakartojo pareiškėjo prašyme išdėstytus argumentus.

VI

Suinteresuoto asmens atstovas J. Orlauskas teisiniame posėdyje paaiškino, kad Teisingumo ministerijos funkcijos teisėjų elgesio kontrolės srityje neturi būti vertinamos kaip teisėjų nepriklausomumo pažeidimas. Suinteresuoto asmens atstovas G. Švedas iš esmės pakartojo Teisingumo ministerijos paaiškinime Konstituciniam Teismui išdėstytus argumentus.

Suinteresuoto asmens atstovų nuomone, Įstatymo normos neprieštarauja Konstitucijai.
Konstitucinis Teismas

k o n s t a t u o j a:

Pareiškėjas – Seimo narių grupė prašo ištirti, ar Įstatymo 14, 25¹, 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69¹ ir 73 straipsniai neprieštarauja Konstitucijai. Pareiškėjo teigimu, dauguma šių įstatymo straipsnių normų prieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 84 straipsnio 11 punktui, 109 straipsnio 2 daliai, 112 straipsniui ir 114 straipsnio 1 daliai.

Prašymo argumentuojamojoje dalyje pareiškėjas patikslina savo prašymą ir nurodo, kad Konstitucijai prieštarauja nurodytų Įstatymo straipsnių atskiros dalys ar kai kurios normos. Konstitucinis Teismas šių straipsnių atskirų dalių, jose išdėstytų normų atitikimą Konstitucijai nagrinės, atsižvelgdamas į prašyme išdėstytus argumentus.

Taip pat pažymėtina, kad nors Įstatymas vėliau buvo pakeistas ir papildytas, tebegalioja minėtų normų ar nuostatų tos pačios redakcijos, dėl kurių atitikimo Konstitucijai pareiškėjas kreipėsi į Konstitucinį Teismą.

I

1. Pareiškėjas ginčija Įstatymo normų, reglamentuojančių teismų santykius su kitomis valstybės valdžios institucijomis ar pareigūnais, atitikimą Konstitucijai. Šių normų konstitucingumą galima vertinti tik atsižvelgus į Konstitucijoje įtvirtintą teismų paskirtį ir vietą valstybės valdžios institucijų sistemoje.

Pagal Konstituciją valstybės valdžia organizuota ir įgyvendinama remiantis valdžių padalijimo principu. Šis principas reiškia, kad įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžios yra atskirtos, pakankamai savarankiškos, kad tarp šių valdžių turi būti pusiausvyra. Kiekviena valdžios institucija turi jos paskirtį atitinkančią kompetenciją, kurios konkretus turinys priklauso nuo to, kokiai valstybės valdžiai ši institucija priklauso, taip pat nuo jos vietos tarp kitų valstybės valdžios institucijų, jos įgaliojimų santykio su kitų valstybės valdžios institucijų įgaliojimais.

Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Teisingumo vykdymas – teismų funkcija, lemianti šios valdžios vietą valstybės valdžios institucijų sistemoje ir teisėjų statusą. Jokia kita valstybės institucija ar pareigūnas negali vykdyti šios funkcijos.

2. Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi.“

Teisėjo ir teismų nepriklausomumas – vienas iš esminių demokratinės teisinės valstybės principų. Tokioje valstybėje socialinis teisminės valdžios vaidmuo yra toks, kad teismai, vykdydami teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti žmogaus teises ir laisves.

Pažymėtina, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas nėra savitiksliis dalykas – tai yra būtina žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga. Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ir laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta asmens, kaltinamo padarius nusikaltimą, teisė, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas. Taigi svarbiausias kriterijus, kuriuo būtina vadovautis vertinant teisėjo ir teismų nepriklausomumą, yra tas, kad nepriklausomumas yra ne privilegija, o viena svarbiausių teisėjo ir teismo pareigų, kylanti iš Konstitucijoje garantuotos

žmogaus teisės turėti nešališką ginčo arbitrą (Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas).

3. Atsižvelgiant į Konstitucijos preambulėje įtvirtintą atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekį, Konstitucijos 5 straipsnį ir kitų straipsnių normas, nustatančias valdžių padalijimą, galima skirti du neatsiejamus teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo aspektus.

Šis principas visų pirma reiškia teisėjo ir teismų, vykdančių teisingumą, nepriklausomumą. Pagal Konstitucijos 109 straipsnį teisėjai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi ir klauso tik įstatymo. Konstitucijos 114 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybinės valdžios ir valdymo institucijų, Seimo narių ir kitų pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ar piliečių kišimasis į teisėjo ar teismo veiklą draudžiamas ir užtraukia įstatymo nustatytą atsakomybę. Teisėjo procesinis nepriklausomumas yra būtina nešališko ir teisingo bylos išnagrinėjimo sąlyga.

Kita vertus, teisėjas ir teismai nėra pakankamai nepriklausomi, jei neužtikrintas teismų, kaip teisminės valdžios institucijų sistemos, nepriklausomumas. Pagal valdžių padalijimo principą visos valdžios yra savarankiškos, nepriklausomos, galinčios atsverti viena kitą. Teisminė valdžia, būdama savarankiška, negali būti priklausoma nuo kitų valdžių dar ir dėl to, kad ji vienintelė formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu. Tik būdama savarankiška, nepriklausoma nuo kitų valdžių, teisminė valdžia gali įgyvendinti savo funkciją – vykdyti teisingumą.

Teisminės valdžios visavertiškumas ir nepriklausomumas suponuoja jos savivaldą. Teisminės valdžios savivalda apima ir teismų darbo organizavimą, taip pat teisėjų profesinio korpuso veiklą.

Teismų organizacinis savarankiškumas ir savivalda – svarbios realaus teisminės valdžios nepriklausomumo garantijos. Kitų valdžios institucijų konstitucinė pareiga – gerbti Konstitucijoje įtvirtintą teismų nepriklausomumą. Pažymėtina, kad teismų veiklą užtikrina Konstitucija, jai neprieštaraujantys įstatymai ir kiti teisės aktai. Valstybės pareiga – sudaryti teismams tinkamas darbo sąlygas. Tačiau ši aplinkybė nereiškia, kad nustatant konkrečius kitų valdžios institucijų įgaliojimus santykiuose su teismine valdžia galima paneigti Konstitucijoje įtvirtintą valdžių padalijimą bei teismo, kaip visavertės ir veikiančios nepriklausomai nuo kitų valdžių, valdžios esmę.

Užtikrinant teisėjo ir teismų nepriklausomumą ypač svarbu aiškiai atriboti teismų veiklą nuo vykdomosios valdžios. Konstitucija draudžia vykdomajai valdžiai kištis į teisingumo vykdymą, daryti teismams kokį nors poveikį ar vertinti teismų darbą nagrinėjant bylas, juo labiau – nurodinėti, kaip turėtų būti vykdomas teisingumas. Teismų administravimas ir drausminių priemonių taikymas teisėjams turi būti organizuojamas taip, kad nebūtų pažeidžiamas realus teisėjų nepriklausomumas.

Pagal Konstituciją teismų veikla nėra ir negali būti laikoma valdymo sritimi, priskirta kuriai nors vykdomosios valdžios institucijai. Vykdomosios valdžios institucijoms gali būti nustatomi tik įgaliojimai, skirti sudaryti sąlygas teismams veikti. Teismai už savo veiklą vykdan teisingumą neatsiskaito kitoms valdžios institucijoms ar pareigūnams. Tik nepriklausoma teismų institucinė sistema gali laiduoti teismo organizacinę, o kartu ir teisėjo procesinę savarankiškumą.

Organizacinio teismų savarankiškumo materialinis pagrindas – jų finansinis nepriklausomumas nuo vykdomosios valdžios sprendimų. Pažymėtina, kad finansinį teismų nepriklausomumą užtikrina toks teisinis reguliavimas, kai lėšos teismų sistemai ir kiekvienam teismui yra skiriamos įstatymu patvirtintame valstybės biudžete. Teismų organizacinio nepriklausomumo garantavimas yra viena esminių prielaidų žmogaus teisėms užtikrinti.

4. Būti nepriklausomam teisėją įpareigoja ir priesaika, kurią pagal Konstitucijos 112 straipsnio 6 dalį jis duoda prieš pradėdamas eiti savo pareigas. Teisėjas prisiekia būti ištikimas Lietuvos Respublikai, vykdyti teisingumą tik pagal įstatymus, ginti žmogaus teises, laisves ir teisėtus interesus, visada būti sąžiningas, humaniškas ir savo elgesiu nepakenkti teisėjo vardui.

Pagal Konstitucijos 115 straipsnį teisėjai atleidžiami iš pareigų įstatymo nustatyta tvarka, kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, taip pat kai įsiteisėja juos apkaltinę teismų nuosprendžiai.

Konstitucijos 74 ir 116 straipsniuose nustatyta, kad Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, taip pat Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą arba priesaikos sulaužymą, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, Seimas gali pašalinti iš pareigų apkaltos proceso tvarka. Teisėjo elgesys, susijęs su tiesioginiu pareigų atlikimu, taip pat jo veikla, nesusijusi su jo pareigomis, neturi kelti jokių abejonių dėl jo nepriklausomumo ir nešališkumo.

Kita garantija, kad teisėjai tinkamai vykdys teisingumą, yra jų kvalifikacija: teisėjais turi būti skiriami tik asmenys, turintys aukštą teisinę kvalifikaciją ir gyvenimo patirtį. Jų reputacija turi būti nepriekaištinga.

Tai reiškia, kad teisėjams keliama ypatingi profesiniai ir etiniai reikalavimai. Teisėjas turi jausti didelę atsakomybę už tai, kaip jis vykdo teisingumą – atlieka Konstitucijoje jam nustatytą priedermę.

5. Pažymėtina, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas įtvirtintas ir daugelyje tarptautinių aktų: Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos patvirtintuose Pagrindiniuose teismo nepriklausomumo principuose, Europos Tarybos Ministrų komiteto 1994 m. spalio 13 d. priimtoje rekomendacijoje „Dėl teisėjų nepriklausomumo, veiksmingumo ir vaidmens“, 1999 m. lapkričio 17 d. priimtoje Visuotinėje teisėjų chartijoje ir kt.

Teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas yra įtvirtintas visų demokratinių valstybių konstitucijose.

6. Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas siejasi su Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio nuostatomis, įtvirtinančiomis asmens teisę į nepriklausomą ir nešališką teismą. Europos žmogaus teisių teismas, nagrinėdamas bylas dėl Konvencijos 6 straipsnio pažeidimų, skiria objektyvius ir subjektyvius teisės į nepriklausomą ir nešališką teismą elementus. Nagrinėjamos bylos požiūriu ypač reikšmingi yra pirmieji. Tai – valdžių padalijimo užtikrinimas, atitinkamas valdžios institucijų santykių reguliavimas. Europos žmogaus teisių teismo praktikos analizė leidžia teigti, kad teismų ir teisėjų veiklos kontrolė ar atvejai, kai teismams poveikį daro neteisminės struktūros, yra laikomi Konvencijos 6 straipsnio pažeidimais. Antai Europos žmogaus teisių teismo 1994 m. lapkričio 24 d. sprendime byloje Beaumartin prieš Prancūziją (Series A, No 296-B) buvo konstatuota, kad pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 punkto prasmę „teismas“ gali būti tik organas, kuriam priklauso visa jurisdikcija ir kuris atitinka tokius reikalavimus kaip nepriklausomumas nuo vykdomosios valdžios, taip pat nuo bylos šalių. Tokią išvadą Europos žmogaus teisių teismas grindė ir kitais savo sprendimais.

Pažymėtina, kad Europos žmogaus teisių teismo praktikoje veiksniais, darančiais įtaką teisminei valdžiai, gali būti pripažįstama kitų valdžių, ypač vykdomosios, galimybė duoti instrukcijas teismams ar sąlygoti teisėjo perkėlimą į kitas pareigas, jei šis nesilaikys duotų nurodymų, teisėjų darbo apmokėjimo sąlygos, taip pat kitoks vykdomosios valdžios galėjimas daryti tiesioginį ar netiesioginį poveikį teismams.

7. Teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijoms taip pat priskirtinas teisėjo ir teismo teisinis statusas. Teisėjas pagal jo atliekamas pareigas negali būti priskirtas prie valstybės tarnautojų. Iš jo negali būti reikalaujama vykdyti kokią nors politikos kryptį. Teismų praktiką formuoja tik patys teismai, taikydami teisės normas. Žmogaus teisės ir laisvės teisėjas užtikrina tuo, kad vykdo teisingumą remdamasis Konstitucija ir įstatymais.

Konstitucinis Teismas 1995 m. gruodžio 6 d. nutarime konstatavo, kad „pagal tai, kaip įstatymuose detalizuojamas Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas teisėjo ir teismo nepriklausomumas, teisėjų nepriklausomumo garantijas galima sąlygiškai suskirstyti į tris grupes: a) teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumo, b) teisėjo asmens neliečiamumo, c) teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijas“.

Užtikrinant teisėjo įgaliojimų neliečiamumą Konstitucijos 115 straipsnyje įtvirtinta, kad teisėjas gali būti įstatymo nustatyta tvarka atleistas iš pareigų tik Konstitucijoje nurodytais atvejais. Įgaliojimų trukmės neliečiamumo garantija yra svarbi tuo, kad teisėjas, nepaisant to, kokios politinės jėgos yra valdžioje, išlieka nepriklausomas, jis neturi taikytis prie galimos politinių jėgų kaitos valdžioje.

Garantuojant teisėjo asmens neliečiamumą Konstitucijos 114 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teisėjas negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, suimtas, negali būti kitaip suvaržyta jo laisvė be Seimo, o tarp Seimo sesijų – be Respublikos Prezidento sutikimo. Konstitucijos 74 ir 116 straipsniuose numatyta, kad Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, taip pat Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą arba priesaikos sulaužymą, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, Seimas gali pašalinti iš pareigų apkaltos proceso tvarka.

Ne mažiau svarbios ir Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos teisėjo nepriklausomumo principo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijos. Jos reiškia valstybės pareigą užtikrinti teisėjui socialinį (materialinį) aprūpinimą, kuris atitiktų teisėjo statusą jam einant pareigas, taip pat pasibaigus teisėjo kadencijai. Šios garantijos įtvirtintos demokratinių valstybių teisėje, taip pat įvairiuose tarptautiniuose aktuose. Antai 1999 m. lapkričio 17 d. Visuotinės teisėjų chartijos 13 straipsnyje nustatyta, kad teisėjas, siekiant užtikrinti jo tikrą ekonominį nepriklausomumą, privalo gauti pakankamą atlyginimą; atlyginimas neturi priklausyti nuo teisėjo darbo rezultatų ir negali būti sumažintas teisėjo darbo teisme metu.

Pažymėtina, kad atskleisdamas teisėjo ir teismų nepriklausomumo konstitucinio principo turinį Konstitucinis Teismas 1995 m. gruodžio 6 d. nutarime konstatavo, jog „bet kokie mėginimai mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines garantijas arba teismų finansavimo ribojimas yra traktuojami kaip kėsینimasis į teisėjų ir teismų nepriklausomumą“.

Teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų sistemos vertinimas leidžia teigti, kad jos tarpusavyje yra glaudžiai susijusios. Teisėjo ir teismų nepriklausomumo apskritai negalima vertinti pagal kokį nors vieną, kad ir labai reikšmingą, požymį, todėl visuotinai pripažįstama, jog pažeidus kurią nors iš teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų gali būti pakenkta teisingumo įgyvendinimui, kiltų pavojus, kad nebus užtikrinamos žmogaus teisės ir laisvės, nebus garantuota teisės viršenybė.

Kartu Konstitucinis Teismas pažymi, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų sistema nesudaro jokių prielaidų, kuriomis prisidengdamas teisėjas galėtų vengti tinkamai atlikti savo pareigas, aplaidžiai nagrinėtų bylas, neetiškai elgtųsi su byloje dalyvaujančiais asmenimis, pažeistų žmogaus teises ir orumą. Teisėjai turi saugoti savo profesijos garbę ir prestižą. Todėl teisminės valdžios savireguliacijos ir savivaldos sistema privalo užtikrinti, kad teisėjai deramai atliks savo pareigas, kad kiekvienas neteisėtas ar neetiškas teisėjo poelgis bus deramai įvertintas.

8. Teisėjo ir teismų nepriklausomumas yra nedalomas. Įstatymu reguliuojant teismų veiklą negalima sudaryti prielaidų paneigti Konstitucijos 5 ir kituose straipsniuose įtvirtintą Teismo, kaip savarankiškos ir visavertės valstybės valdžios, sampratą. Kitaip nebūtų garantuota Konstitucijoje įtvirtintų žmogaus teisių ir laisvių apsauga.

Nagrinėdamas šią bylą, Konstitucinis Teismas atsižvelgs į abu teisėjo ar teismų nepriklausomumo principo aspektus: pirma, į teisėjo ir teismų nepriklausomumą vykdant teisingumą, antra, į teismų, kaip teisminę valdžią įgyvendinančių institucijų, nepriklausomumą.

II

Dėl Įstatymo 33 straipsnio 2, 3 bei 4 dalių, 34 straipsnio 2 bei 3 dalių ir 56 straipsnio 5, 6, 7 bei 8 dalių atitikimo Konstitucijai.

1. Įstatymo 33 straipsnio 2, 3 ir 4 dalyse nustatyta:

„Apylinkių, apygardų teismų teisėjus skiria Respublikos Prezidentas teisingumo ministro teikimu ir patarus Teisėjų tarybai.

Apylinkių, apygardų teismų pirmininkus iš paskirtų teisėjų skiria Respublikos Prezidentas teisingumo ministro teikimu ir patarus Teisėjų tarybai.

Apylinkių, apygardų teismų pirmininkų pavaduotojus ar skyrių pirmininkus, taip pat apylinkių teismų hipotekos skyrių hipotekos teisėjus iš paskirtų teisėjų skiria teisingumo ministras, pasiūlius teismo pirmininkui.“

Įstatymo 34 straipsnio 2 ir 3 dalyse nustatyta:

„Apeliacinio teismo teisėjus, o iš jų – pirmininką, teisingumo ministro teikimu ir patarus Teisėjų tarybai, skiria Respublikos Prezidentas Seimui pritarus.

Apeliacinio teismo skyrių pirmininkus iš paskirtų teisėjų skiria teisingumo ministras pasiūlius šio teismo pirmininkui.“

Įstatymo 56 straipsnio 5, 6, 7 ir 8 dalyse nustatyta:

„Apeliacinio teismo pirmininką ir kitus teisėjus teisingumo ministro teikimu ir patarus Teisėjų tarybai, atleidžia iš pareigų Respublikos Prezidentas Seimui pritarus.

Apeliacinio teismo skyrių pirmininkus atleidžia iš pareigų teisingumo ministras Teismų departamento direktoriaus teikimu arba savo iniciatyva.

Kitų teismų pirmininkus ir kitus teisėjus teisingumo ministro teikimu ir patarus Teisėjų tarybai, atleidžia iš pareigų Respublikos Prezidentas.

Kitų teismų pirmininkų pavaduotojus ar skyrių pirmininkus, taip pat apylinkių teismų hipotekos skyrių hipotekos teisėjus atleidžia iš pareigų teisingumo ministras Teismų departamento direktoriaus teikimu arba savo iniciatyva.“

Pareiškėjo nuomone, Įstatymo 33 straipsnio 2 bei 3 dalių, 34 straipsnio 2 dalies ir 56 straipsnio 5 bei 7 dalių normos, kuriose nustatytas teisingumo ministro teikimas skirti ir atleisti atitinkamų teismų teisėjus, teismų pirmininkus, jų pavaduotojus ir skyrių pirmininkus, riboja Respublikos Prezidento galias ir prieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 84 straipsnio 11 punktui ir 109 straipsnio 2 daliai.

Pareiškėjas taip pat abejoja, ar Įstatymo 33 straipsnio 4 dalyje, 34 straipsnio 3 dalyje ir 56 straipsnio 6 ir 8 dalyse nustatyta teisingumo ministro teisė skirti ir atleisti iš pareigų atitinkamų teismų pirmininkų pavaduotojus, skyrių pirmininkus atitinka nurodytus Konstitucijos straipsnius.

Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į pareiškėjo prašyme išdėstytus motyvus, tirs ginčijamų normų atitikimą Konstitucijai tik pareiškėjo nurodytu aspektu.

2. Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi.

Pažymėtina, kad įstatymais nustatant teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų tvarką, t. y. reglamentuojant jų profesinės karjeros klausimus, negalima pažeisti teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo.

3. Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkte nustatyta, kad Respublikos Prezidentas teikia Seimui Aukščiausiojo Teismo teisėjų kandidatūras, o paskyrus visus Aukščiausiojo Teismo teisėjus, iš jų teikia Seimui skirti Aukščiausiojo Teismo pirmininką; skiria Apeliacinio teismo teisėjus, iš jų – Apeliacinio teismo pirmininką, jeigu jų kandidatūroms pritaria Seimas; skiria ir atleidžia apygardų ir apylinkių teismų teisėjus ir pirmininkus, keičia jų darbo vietas; įstatymo numatytais atvejais teikia Seimui atleisti teisėjus.

Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkto normos, nustatančios Respublikos Prezidento įgaliojimus skiriant ir atleidžiant teisėjus, yra susijusios su Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalimi, kurioje nustatyta, kad dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija. Pagal Įstatymo 30 straipsnį šias funkcijas vykdo Teisėjų taryba.

Taigi Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkte yra įtvirtinti Respublikos Prezidento įgaliojimai formuojant teisminę valdžią. Tai – reikšmingas valstybės vadovo konstitucinio statuso elementas. Nurodytų Respublikos Prezidento įgaliojimų šioje srityje pakeitimas ar apribojimas, taip pat tokios šių įgaliojimų įgyvendinimo tvarkos nustatymas, kai Respublikos Prezidento veiksmai būtų

saistomi Konstitucijoje nenumatytų institucijų ar pareigūnų sprendimų, reikštų Respublikos Prezidento konstitucinės kompetencijos pasikeitimą.

4. Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Valdžios galias riboja Konstitucija.“

Šioje normoje įtvirtintas svarbus konstitucinis principas, į kurį turi būti atsižvelgiama nustatant valstybės valdžios institucijų įgaliojimus tiek valstybės valdžios ir asmens santykių, tiek valstybės valdžios institucijų tarpusavio santykių srityse. Konstitucinis Teismas, šiuo aspektu interpretuodamas Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą principą, 1999 m. birželio 3 d. nutarime konstatavo, kad šis konstitucinis principas „reiškia ir tai, kad jei Konstitucijoje yra tiesiogiai nustatyti konkrečios valstybės valdžios institucijos įgaliojimai, nė viena kita institucija negali iš jos šių įgaliojimų perimti, o institucija, kurios įgaliojimai Konstitucijoje nustatyti, negali jų perduoti ar atsisakyti. Tokie įgaliojimai negali būti pakeisti ar apriboti įstatymu“. Šių reikalavimų būtina laikytis norint užtikrinti valstybės valdžios institucijų funkcionavimo darną.

Konstitucinis Teismas pažymi, kad vertinant ginčijamų Įstatymo normų atitikimą Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai atsižvelgtina į nurodytą Įstatymo normų atitikimą ar neatitikimą Konstitucijos 84 straipsnio 11 punktui.

5. Nustatytose teisėjų skyrimo ir atleidimo iš pareigų procedūrose numatytas teisingumo ministro teikimas, kurio atitikimu Konstitucijai abejoja pareiškėjas, todėl būtina išsiaiškinti teisingumo ministro teikimo, kaip teisinio instituto, turinį.

Analizuojant teisingumo ministro įgaliojimus teisėjų skyrimo procedūroje pažymėtina, kad pagal Įstatymo 33 straipsnio 1 dalį apylinkių, apygardų teismų teisėjų, šių teismų pirmininkų kandidatūras parenka teisingumo ministras Teismų departamento direktoriaus teikimu. Iš jų Teisėjų taryba atrenka vieną ir pataria Respublikos Prezidentui skirti jį teisėju.

Įstatymo 33 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad šiuos teisėjus skiria Respublikos Prezidentas teisingumo ministro teikimu ir patarus Teisėjų tarybai.

Taigi minėtose Įstatymo 33 straipsnio dalyse yra įtvirtinta atitinkama teisėjų skyrimo procedūra. Sugretinus straipsnio 1 ir 2 dalių normas galima daryti išvadą, kad jose vartojamos sąvokos „teisėjų <...> kandidatūras parenka teisingumo ministras“ ir „teisingumo ministro teikimas“ nėra tapačios. Šių sąvokų turinys nevienodas.

Įstatymo 33 ir 34 straipsnių normose numatytas teisingumo ministro teikimas įforminamas atitinkamu aktu. Toks teisingumo ministro teikimas sukelia teisinius padarinius. Jei nėra teisingumo ministro teikimo, Respublikos Prezidentas asmens negali paskirti teisėju. Pagal Įstatymą teisingumo ministro teikimas – būtina Respublikos Prezidento įgaliojimų skiriant teisėjus įgyvendinimo sąlyga. Analogiška reikšmė atleidžiant teisėją iš pareigų tenka Įstatymo 56 straipsnio 5 ir 7 dalių normose nustatytai teisingumo ministro teisei teikti Respublikos Prezidentui atitinkamus teisėjus atleisti iš pareigų.

Kartu pažymėtina, kad įstatymų leidėjas turi teisę nustatyti, kokie subjektai parenka teisėjų kandidatūras Respublikos Prezidentui. Ši funkcija gali būti priskirta ir teisingumo ministrai, tačiau teisingumo ministro teisė parinkti teisėjų kandidatūras Respublikos Prezidento nesaisto.

Taigi ginčijamose Įstatymo 33 straipsnio normose įtvirtinta ne tik teisingumo ministro teisė pasiūlyti teisėjų kandidatūras, bet ir teisė teikti jas Respublikos Prezidentui skirti. Analogiška Apeliacinio teismo teisėjų, šio teismo pirmininko skyrimo tvarka nustatyta Įstatymo 34 straipsnyje. Apeliacinio teismo teisėjų, šio teismo pirmininko kandidatūras ta pačia tvarka parenka teisingumo ministras. Šiuos teisėjus, o iš jų – pirmininką teisingumo ministro teikimu ir patarus Teisėjų tarybai skiria Respublikos Prezidentas.

Taip pat vertintinos ir Įstatymo 56 straipsnio 5 ir 7 dalių normos, įtvirtinančios, kad atitinkamų teismų teisėjai atleidžiami iš pareigų teisingumo ministro teikimu.

6. Įstatyme nustatyta teisėjų skyrimo procedūra, kaip minėta, neturi pažeisti teisminės valdžios nepriklausomumo. Kartu ši procedūra negali pažeisti ir Konstitucijos 5 straipsnyje nustatytos valstybės valdžių (nagrinėjamu atveju – Respublikos Prezidento ir Teismo) pusiausvyros.

Nagrinėjant, ar prašyme nurodytų Įstatymo straipsnių dalių normos, nustatančios teisingumo ministro kompetenciją formuojant teismus, taip pat sprendžiant teismų vidaus organizacijos klausimus, neprieštarauja Konstitucijai, svarbu nustatyti Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje numatytos specialios teisėjų institucijos teisinį statusą.

Atsižvelgiant į Konstitucijoje nustatytą teismų formavimo tvarką, taip pat į Respublikos Prezidento ir specialios teisėjų institucijos santykių konstitucinį reguliavimą, darytina išvada, kad Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali teisėjų institucija turi patarti Respublikos Prezidentui visais teisėjų skyrimo, jų profesinės karjeros, taip pat atleidimo iš pareigų klausimais. Šios institucijos patarimas sukelia teisinius padarinius: jei nėra šios institucijos patarimo, Respublikos Prezidentas negali priimti sprendimo dėl teisėjo paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų.

Taigi pagal Konstituciją speciali teisėjų institucija ne tik padeda Respublikos Prezidentui formuoti teismus, bet ir yra atsvara Respublikos Prezidentui, kaip vykdomosios valdžios subjektui, formuojant teisėjų korpusą. Kita vertus, Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje numatyta speciali teisėjų institucija interpretuotina kaip svarbus Teismo – savarankiškos valstybės valdžios – savivaldos elementas.

Ginčijamuose Įstatymo straipsniuose, jų dalyse įtvirtinus teisingumo ministro teikimą Teisėjų tarybos patarimas netenka Konstitucijoje nustatytos prasmės, nes tokiu atveju Respublikos Prezidento veiksmus sąlygoja ne vien Teisėjų tarybos patarimas, bet ir Konstitucijoje nenumatytas teisingumo ministro teikimas. Tokiu teisiniu reguliavimu pažeidžiama Konstitucijoje nustatyta teisėjų korpuso formavimo tvarka, įsiterpiama į Respublikos Prezidento ir Konstitucijoje numatytos specialios teisėjų institucijos kompetenciją.

7. Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkte apibrėžiami Respublikos Prezidento įgaliojimai formuojant teisminę valdžią.

Šių klausimų įgyvendinimas – Respublikos Prezidento kompetencija. Dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatyme numatyta teisėjų institucija (Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalis).

Ginčijamose Įstatymo normose nustatyta, kad savo konstitucines teises Respublikos Prezidentas gali įgyvendinti tik esant teisingumo ministro teikimui. Vadinasi, teisingumo ministro teikimas sąlygoja Respublikos Prezidento galių, nustatytų Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkte, įgyvendinimą sprendžiant teisėjų profesinės karjeros klausimus. Kartu pažeidžiamas ir Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalyje nustatytas principas, kad valdžios galias riboja Konstitucija.

Atsižvelgus į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad ginčijamos Įstatymo 33 straipsnio 2 ir 3 dalių, 34 straipsnio 2 dalies, 56 straipsnio 5 ir 7 dalių normos, kuriose įtvirtintas teisingumo ministro teikimas skirti ir atleisti atitinkamų teismų teisėjus ir teismų pirmininkus, prieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 84 straipsnio 11 punktui, 109 straipsnio 2 daliai ir 112 straipsnio 5 daliai.

8. Įstatymo 33 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad apylinkių, apygardų teismų pirmininkų pavaduotojus ar skyrių pirmininkus, taip pat apylinkių teismų hipotekos skyrių hipotekos teisėjus iš paskirtų teisėjų skiria teisingumo ministras pasiūlius teismo pirmininkui. Pagal Įstatymo 34 straipsnio 3 dalį Apeliacinio teismo skyrių pirmininkus iš paskirtų teisėjų skiria teisingumo ministras pasiūlius šio teismo pirmininkui.

Apeliacinio teismo skyrių pirmininkus atleidžia iš pareigų teisingumo ministras Teismų departamento direktoriaus teikimu arba savo iniciatyva (Įstatymo 56 straipsnio 6 dalis). Kitų teismų pirmininkų pavaduotojus ar skyrių pirmininkus, taip pat apylinkių teismų hipotekos skyrių hipotekos teisėjus atleidžia iš pareigų teisingumo ministras Teismų departamento direktoriaus teikimu arba savo iniciatyva (Įstatymo 56 straipsnio 8 dalis).

Pareiškėjas teigia, kad Įstatymo normos, nustatančios teisingumo ministro teisę skirti ir atleisti iš pareigų atitinkamų teismų pirmininkų pavaduotojus ir skyrių pirmininkus, prieštarauja

Konstitucijai. Apylinkių teismų hipotekos skyrių hipotekos teisėjų skyrimo ir atleidimo iš pareigų pareiškėjas neginčija, todėl šio klausimo Konstitucinis Teismas nenagrinės.

Sprendžiant Įstatymo 33, 34 ir 56 straipsnių nurodytose normose įtvirtintos teisingumo ministro teisės skirti ir atleisti apylinkių, apygardų teismų pirmininkų pavaduotojus ar skyrių pirmininkus, Apeliacinio teismo skyrių pirmininkus atitikimo Konstitucijai klausimą, pirmiausia reikėtų atsižvelgti į Įstatyme nustatytą minėtų teismų pirmininkų pavaduotojų ar skyrių pirmininkų statusą bei teisingumo ministrui, kaip vykdomosios valdžios pareigūnui, suteiktus įgaliojimus santykiuose su teismine valdžia.

9. Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas apima ir teismų organizacinį savarankiškumą. Jokia vykdomosios valdžios institucija ar pareigūnas negali kištis į teismo funkcijų vykdymą ar organizuoti teismų vidaus darbo. Teismų veikla, kaip minėta šiame nutarime, nėra ir negali būti kokiai nors ministerijai priskirta valdymo sritis.

Nagrinėjamo klausimo kontekste pažymėtina, kad atitinkamų teismų pirmininkus skiria Respublikos Prezidentas. Pagal Konstitucijos 84 straipsnio 11 punktą ir 112 straipsnio 3 bei 4 dalis Apeliacinio teismo pirmininką Seimo pritarimu skiria Respublikos Prezidentas. Apylinkių, apygardų ir specializuotų teismų pirmininkus taip pat skiria Respublikos Prezidentas.

Apylinkių ir apygardų teismų pirmininkų pavaduotojai ar skyrių pirmininkai, Apeliacinio teismo skyrių pirmininkai ne tik kaip teisėjai vykdo teisingumą, bet ir atsako už pavestą teismų darbo organizavimo sritį. Pagal Įstatymo 43 straipsnio 1 ir 2 dalis, nesant apygardos teismo, Apeliacinio teismo pirmininko, šias pareigas eina didesnį teisėjo stažą turintis skyriaus pirmininkas, o nesant apylinkės teismo pirmininko, šias pareigas eina pirmininko pavaduotojas.

Pagal Įstatymą apylinkių ir apygardų teismų pirmininkų pavaduotojams ar skyrių pirmininkams, Apeliacinio teismo skyrių pirmininkams patikėtos atskiros teismo darbo organizacinės funkcijos, be to, jie prireikus pavaduoja šių teismų pirmininkus. Todėl, atsižvelgiant į Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą teisėjo ir teismų nepriklausomumo principą, taip pat į tai, kad teismų veikla vykdančią teisingumą nėra ir negali būti teisingumo ministro valdymo sritis, yra pagrindas teigti, kad ginčijamose Įstatymo normose nustačius teisingumo ministro įgaliojimus skirti atitinkamų teismų pirmininkų pavaduotojus ir skyrių pirmininkus yra sudaromos prielaidos vykdomosios valdžios pareigūnui įsiterpti į teismų pareigūnų skyrimą ir kartu – į teismų veiklą.

Atsižvelgiant į šiuos argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 33 straipsnio 4 dalies, 34 straipsnio 3 dalies ir 56 straipsnio 6 ir 8 dalių ginčijamos normos prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

Kaip minėta, pagal Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalį visais teisėjų profesinės karjeros klausimais Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatyme numatyta teisėjų institucija. Tai – Teisėjų taryba. Įstatyme nustatytas teisinis reguliavimas, kad teismų pirmininkų pavaduotojus, skyrių pirmininkus skiria teisingumo ministras, sukuria tokią teisinę situaciją, kai Konstitucijoje numatytas subjektas – speciali teisėjų institucija – negali įgyvendinti Konstitucijoje jai priskirtos kompetencijos.

Atsižvelgiant į nurodytus motyvus darytina išvada, kad Įstatymo 33 straipsnio 4 dalies, 34 straipsnio 3 dalies ir 56 straipsnio 6 ir 8 dalių ginčijamos normos prieštarauja Konstitucijos 112 straipsnio 5 daliai.

10. Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkte, taip pat 112 straipsnyje nustatyti Respublikos Prezidento įgaliojimai teisminės valdžios formavimo srityje.

Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkto turinio analizė leidžia teigti, kad jame įtvirtinta tik Respublikos Prezidento teisė skirti Apeliacinio teismo pirmininką, apygardų ir apylinkių teismų pirmininkus. Šiame straipsnyje nėra tiesiogiai įtvirtintos Respublikos Prezidento teisės skirti ar atleisti apylinkių, apygardų teismų pirmininkų pavaduotojus ar skyrių pirmininkus, Apeliacinio teismo skyrių pirmininkus.

Konstitucijoje minėtų teismų pirmininkų pavaduotojų ir skyrių pirmininkų pareigos nėra numatytos. Įstatymų leidėjas gali įstatymais numatyti nurodytas pareigas, nustatyti asmenų skyrimo į jas tvarką. Nustatydamas šias pareigas įstatymų leidėjas yra saistomas Konstitucijos 5 ir kituose straipsniuose įtvirtintos valdžių pusiausvyros bei Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo.

Atsižvelgiant į nurodytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 33 straipsnio 4 dalies, 34 straipsnio 3 dalies ir 56 straipsnio 6 ir 8 dalių ginčijamos normos neprieštarauja Konstitucijos 84 straipsnio 11 punktui.

11. Prašyme taip pat abejojama, ar Įstatymo 33 straipsnio 4 dalies, 34 straipsnio 3 dalies ir 56 straipsnio 6 ir 8 dalių ginčijamos normos neprieštarauja Konstitucijos 89 straipsnio 4 daliai, nustatančiai, kad jokiais kitais atvejais ir jokiems kitiems asmenims ar institucijoms, išskyrus numatytus Konstitucijoje, negalima vykdyti Respublikos Prezidento įgaliojimų.

Konstitucijos 89 straipsnio 4 dalies turinys aiškinamas atsižvelgiant į visą Konstitucijos 89 straipsnyje įtvirtintą teisinį reguliavimą. Konstitucijos 89 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta, kas ir kokiomis sąlygomis eina Respublikos Prezidento pareigas Respublikos Prezidentui mirus, atsistatydinus, pašalinus jį iš pareigų apkaltos proceso tvarka ar tada, kai Seimas nutaria, kad Respublikos Prezidento būklė neleidžia jam eiti pareigų, taip pat kas pavaduoja Respublikos Prezidentą jam laikinai išvykus į užsienį arba susirgus ir dėl to laikinai negalint eiti pareigų.

Ginčijamos Įstatymo 33, 34 ir 56 straipsnių normos reglamentuoja valstybės valdžių santykius teisminės valdžios formavimo srityje. Konstitucinis Teismas šiame nutarime konstatavo, kad ginčijamos Įstatymo normos neprieštarauja Konstitucijos 84 straipsnio 11 punktui, kuriame nustatyta Respublikos Prezidento teisė skirti, keisti darbo vietas ar teikti Seimui atleisti atitinkamus teisėjus ar teismų pirmininkus.

Atsižvelgus į šiuos argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 33 straipsnio 4 dalies, 34 straipsnio 3 dalies ir 56 straipsnio 6 ir 8 dalių ginčijamos normos neprieštarauja ir Konstitucijos 89 straipsnio 4 daliai.

III

Dėl Įstatymo 66 straipsnio 1 dalies atitikimo Konstitucijai.

1. Įstatymo 66 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Generalinį prokurorą skiria ir atleidžia Lietuvos Respublikos Seimas Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto teikimu. Generalinio prokuroro kandidatūras Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui siūlo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas ir teisingumo ministras.“

Pareiškėjo nuomone, dėl to kad prokurorai yra teisminės valdžios dalis, teisingumo ministro teisė siūlyti generalinio prokuroro kandidatūrą vertintina kaip vykdomosios valdžios kišimasis į teismų veiklą. Be to, šio straipsnio norma, suteikiančia Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui įgaliojimus teikti generalinio prokuroro kandidatūrą Seimui, apribojamos Seimo galios skirti ir atleisti valstybės institucijų vadovus, įtvirtintos Konstitucijos 67 straipsnio 5 punkte. Pareiškėjas taip pat teigia, kad ši Įstatymo norma prieštarauja ir Konstitucijos 76 straipsniui, nes Seimo komitetui suteikiamos nebūdingos funkcijos, kurių nenumato Seimo statutas.

Atsižvelgdamas į tai, kad prašyme ginčijama ne visa Įstatymo 66 straipsnio 1 dalis, o tik jos normos, nustatančios Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto bei teisingumo ministro įgaliojimus skiriant generalinį prokurorą, Konstitucinis Teismas nagrinės tik šių Įstatymo 66 straipsnio 1 dalies normų atitikimą Konstitucijai. Klausimų, susijusių su Aukščiausiojo Teismo pirmininko įgaliojimais teikiant generalinio prokuroro kandidatūras Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui, Konstitucinis Teismas nenagrinės.

2. Konstitucijos 118 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose palaiko, baudžiamąjį persekiojimą vykdo ir kvotos organų veiklą kontroliuoja prokurorai.

Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 1 straipsnyje nustatytos tokios prokurorų veiklos kryptys: pradėti ir vykdyti baudžiamąjį persekiojimą, kontroliuoti kvotos organų veiklą, atlikti parengtinį tardymą, palaikyti valstybinį kaltinimą, kontroliuoti nuosprendžių įvykdymą, derinti kvotos ir parengtinio tardymo organų veiksmus prieš nusikalstamumą, įstatymų nustatyta tvarka ginti teisėtus valstybės interesus bei asmenų pažeistas teises, rengti medžiagą civilinei bylai teisme iškelti ir dalyvauti ją nagrinėjant. Taigi Konstitucijoje ir įstatymuose nustatyta, kad prokurorai vykdo specifines, tik šiai institucijai būdingas funkcijas.

3. Konstitucijos normų, reguliuojančių valstybės valdžios institucijų sudarymą, analizė leidžia daryti išvadą, kad reglamentuojant Konstitucijoje nurodytų pareigūnų skyrimą paprastai nustatoma ne tik tai, koks subjektas juos skiria, bet ir koks subjektas turi teisę siūlyti ar teikti kandidatūras.

Konstitucijoje generalinio prokuroro pareigybė nenumatyta, joje nenustatyta ir šio pareigūno skyrimo tvarka. Pagal Konstitucijos 118 straipsnio 3 dalį prokurorų ir tardytojų skyrimo tvarką ir jų statusą nustato įstatymas. Taigi pagal Konstituciją ir generalinio prokuroro skyrimo tvarka nustatoma įstatymu.

4. Įstatymo 66 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad generalinį prokurorą skiria ir atleidžia Seimas Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto teikimu. Taip pat nustatyta, kad kandidatūras teikimui Teisės ir teisėtvarkos komitetui siūlo Aukščiausiojo Teismo pirmininkas ir teisingumo ministras. Taigi Įstatyme numatytą generalinio prokuroro skyrimo procedūrą galima suskirstyti į du etapus. Pirmajame etape Aukščiausiojo Teismo pirmininkas ir teisingumo ministras siūlo kandidatūras Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui, o antrajame etape Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas iš pateiktų kandidatūrų Seimui teikia generalinio prokuroro kandidatūrą.

Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas. Pagal Konstitucijos 114 straipsnio 1 dalį valstybės valdžios institucijoms ir pareigūnams draudžiama kištis į teisėjo ir teismo veiklą. Taigi šių normų paskirtis – apsaugoti teisėją ir teismą, įgyvendinančius teisingumo funkciją. Prokurorai nėra teisėjai, jie nevykdo teisingumo. Konstitucijoje jiems patikėta specifinė funkcija, kurios negalima tapatinti su teisminės valdžios įgyvendinimu. Ginčijama Įstatymo 66 straipsnio 1 dalies norma nereguliuojami teismo ir teisėjo veiklos klausimai, todėl darytina išvada, kad nurodyta Įstatymo norma neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai ir 114 straipsnio 1 daliai.

5. Konstitucijos 67 straipsnio 5 punkte nustatyta, kad Seimas steigia įstatyme numatytas valstybės institucijas bei skiria ir atleidžia jų vadovus.

Pareiškėjo teigimu, ginčijama Įstatymo 66 straipsnio 1 dalies norma, kuria Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui suteikiami įgaliojimai teikti generalinio prokuroro kandidatūrą Seimui, yra apribojamos Konstitucijos 67 straipsnio 5 punkte įtvirtintos Seimo galios skirti ir atleisti valstybės institucijų vadovus.

Kaip minėta, Įstatymo 66 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad generalinį prokurorą skiria ir atleidžia Seimas Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto teikimu. Taigi ginčijamoje Įstatymo normoje įtvirtinta Seimo teisė skirti valstybės institucijos vadovą. Šis pareigūnas skiriamas Įstatymo nustatyta tvarka.

Atsižvelgiant į nurodytus motyvus darytina išvada, kad Įstatymo 66 straipsnio 1 dalies normos, kuriose nustatyti teisingumo ministro ir Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto įgaliojimai skiriant generalinį prokurorą, neprieštarauja Konstitucijos 67 straipsnio 5 punktui.

Kartu Konstitucinis Teismas pažymi, kad Įstatymo 66 straipsnio 1 dalies normos, kuriose įtvirtinti Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto įgaliojimai skiriant generalinį prokurorą, nustato Seimo komitetui nebūdingas funkcijas.

6. Konstitucijos 76 straipsnyje nustatyta, kad Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas, kuris turi įstatymo galią.

Šiame Konstitucijos straipsnyje įtvirtinta, kad Seimas turi teisę pats nustatyti savo struktūrą ir darbo tvarką. Seimo struktūra – tai tokia Seimo statute nustatyta jo vidaus padalinių sistema, kuri turi užtikrinti parlamento darbingumą, jo efektyvų funkcionavimą.

Konstitucijos 76 straipsnyje nustatyta ir teisės akto, kuriuo reglamentuojama Seimo vidaus organizacija ir darbo tvarka, forma: tai – Seimo statutas. Pagal Konstituciją Seimo statutas turi įstatymo galią.

Pareiškėjo manymu, Įstatymo norma, kuria Seimo komitetui suteikiamos Seimo statute nenumatytos funkcijos, neatitinka Konstitucijos 76 straipsnio, pagal kurį Seimo darbo tvarką nustato Seimo statutas.

Pažymėtina, kad Konstitucijoje Seimo komitetų funkcijos nėra nustatytos. Šis klausimas reglamentuojamas Seimo statutu. Pareiškėjas ginčijamos Įstatymo 66 straipsnio 1 dalies normos neatitikimą Konstitucijai grindžia tuo, kad ši norma nesuderinta su tos pačios teisinės galios akte – Seimo statute nustatytomis normomis. Konstitucinis Teismas pažymi, kad tos pačios galios teisės aktų normų nesuderinamumas gali rodyti teisinio reguliavimo nenuoseklumą ar net ydingumą, bet pats savaime negali būti pagrindu vieną iš šių aktų pripažinti prieštaraujančiu Konstitucijai.

Atsižvelgiant į išdėstytus motyvus darytina išvada, kad Įstatymo 66 straipsnio 1 dalies normos, kuriose nustatyti teisingumo ministro ir Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto įgaliojimai skiriant generalinį prokurorą, neprieštarauja Konstitucijos 76 straipsniui.

IV

Dėl Įstatymo 14 straipsnio 2 dalies, 25¹ straipsnio 1 ir 2 dalių, 26 straipsnio 1 dalies, 30 straipsnio 1 dalies, 36 straipsnio 1 dalies, 40 straipsnio, 51 straipsnio 3 dalies, 58 straipsnio 2 dalies, 59 straipsnio 4 dalies, 69 straipsnio 2 dalies ir 73 straipsnio 2 dalies atitikimo Konstitucijai.

1. Pareiškėjo nuomone, Įstatymo 14 straipsnio 2 dalies, 25¹ straipsnio 1 ir 2 dalių, 26 straipsnio 1 dalies, 30 straipsnio 1 dalies, 36 straipsnio 1 dalies, 40 straipsnio, 51 straipsnio 3 dalies, 58 straipsnio 2 dalies, 59 straipsnio 4 dalies, 69 straipsnio 2 dalies ir 73 straipsnio 2 dalies nuostatos sudaro teisingumo ministrui tiesiogines ar netiesiogines galimybes kištis į teismų veiklą, todėl prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

2. Įstatymo 14 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Teisėjų skaičių apygardų ir Apeliacinio teismo civilinių ir baudžiamųjų bylų skyriuose nustato teisingumo ministras Teismų departamento prie Teisingumo ministerijos (toliau – Teismų departamentas) direktoriaus teikimu, išklauses atitinkamo teismo pirmininko nuomonės. Išimtiniais atvejais teismo pirmininkas turi teisę savo iniciatyva konkrečios bylos nagrinėjimo laikui perkelti teisėją iš vieno to paties teismo skyriaus į kitą.“

Pareiškėjas abejoja, ar minėtos Įstatymo 14 straipsnio 2 dalies nuostatos, kad teisėjų skaičių apygardų ir Apeliacinio teismo civilinių ir baudžiamųjų bylų skyriuose nustato teisingumo ministras Teismų departamento direktoriaus teikimu, išklauses atitinkamo teismo pirmininko nuomonę, atitinka Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalį.

Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į pareiškėjo argumentus, tirs ne viso Įstatymo 14 straipsnio, o tik šio straipsnio 2 dalies ginčijamų normų atitikimą Konstitucijai. Vertinant ginčijamos Įstatymo normos atitikimą Konstitucijai svarbu nustatyti, ar teisingumo ministro teisė nustatyti teisėjų skaičių apygardos ir Apeliacinio teismo civilinių ir baudžiamųjų bylų skyriuose nepažeidžia teisėjo ir teismų nepriklausomumo konstitucinio principo, ar tokiu teisiniu reguliavimu nėra sudaroma prielaidų vykdomosios valdžios pareigūnams įsiterpti į teismų veiklą.

3. Pagal Įstatymą atitinkamo teismo darbą organizuoja teismo pirmininkas. Šiai darbo sričiai priklauso ir teisėjų paskirstymas teismo vidaus struktūrose. Pagal Įstatymą atitinkamų teismų skyrių teisėjų skaičių nustato teisingumo ministras Teismų departamento teikimu, išklauses teismo pirmininko nuomonės. Taigi Įstatymu vykdomosios valdžios pareigūnui yra nustatyta teisė spręsti teismų veiklos vidaus organizavimo klausimus.

Teismo veiklos vidaus organizavimo klausimų sprendimo priskyrimas teisingumo ministrui vertintinas kaip pažeidžiantis teisminės valdžios savarankiškumą bei sudarantis prielaidas vykdomosios valdžios pareigūnui įsiterpti į teismų vidaus veiklos organizavimą, o kartu – į teismų veiklą.

Atsižvelgiant į nurodytus motyvus darytina išvada, kad Įstatymo 14 straipsnio 2 dalies ginčijamos normos prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

4. Įstatymo 25¹ straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta:

„Teisingumo ministerija kartu su Teismų departamentu organizuoja ir koordinuoja teisėjų nuoseklų mokymą. Į teisėjo profesinės kvalifikacijos kėlimo intensyvumą atsižvelgiama sprendžiant teisėjo paaukštinimo klausimą.

Teisėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo formos yra privalomosios ir fakultatyvinės. Privalomąsias formas, išskyrus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjams, nustato teisingumo ministras įsakymu.“

Pareiškėjo nuomone, Įstatymo 25¹ straipsnio 1 ir 2 dalių normos, kuriose nustatyta, kad Teisingumo ministerija organizuoja ir koordinuoja teisėjų mokymą, į kurią atsižvelgiama sprendžiant teisėjo paaukštinimo klausimą, taip pat tai, kad privalomąsias teisėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo formas nustato teisingumo ministras įsakymu, prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai ir sudaro prielaidas teisingumo ministrui kištis į teismų veiklą.

Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į prašyme išdėstytus motyvus, nagrinės tik tas ginčijamas Įstatymo 25¹ straipsnio 1 ir 2 dalių normas, kuriose nustatyti Teisingumo ministerijos įgaliojimai organizuoti ir koordinuoti teisėjų mokymą, taip pat teisingumo ministro įgaliojimai nustatyti privalomąsias teisėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo formas.

Ginčijamose Įstatymo normose reglamentuojamas teisėjų profesinio tobulinimosi organizavimas. Konstitucinis Teismas pažymi, kad tinkamas teisėjų pasirengimas, jų žinių gilinimas, kvalifikacijos kėlimas – svarbi teismų tinkamos veiklos užtikrinimo prielaida. Teisingumo ministerijai įstatymu gali būti nustatyta funkcija sudaryti sąlygas teisėjams kelti savo kvalifikaciją, todėl jai gali būti nustatyti įgaliojimai, reikalingi teisėjų nuosekliam mokymui organizuoti ir koordinuoti.

Privalomų mokymo formų nustatymas sietinas su teisėjams keliamais ypatingais profesiniais reikalavimais. Visi teisėjai turi turėti vienodas galimybes tobulintis ir kelti savo kvalifikaciją. Teisingumo ministerijos įgaliojimai organizuoti ir koordinuoti teisėjų mokymą suponuoja šios ministerijos pareigą užtikrinti teisėjams vienodas sąlygas gilinti savo žinias. Vadinasi, Teisingumo ministerijai, kuriai nustatyti įgaliojimai organizuoti ir koordinuoti nuoseklų teisėjų mokymą, gali būti priskirti ir įgaliojimai nustatyti visiems teisėjams vienodas privalomo mokymo formas. Įstatymu nustatyta Teisingumo ministerijos kompetencija organizuoti ir koordinuoti nuoseklų teisėjų mokymą, taip pat teisingumo ministro kompetencija nustatyti teisėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo privalomąsias formas nepažeidžia teisėjo ir teismų nepriklausomumo konstitucinio principo.

Atsižvelgiant į išdėstytus motyvus darytina išvada, kad Įstatymo 25¹ straipsnio 1 ir 2 dalių ginčijamos normos, kuriose nustatyta, kad Teisingumo ministerija organizuoja ir koordinuoja nuoseklų teisėjų mokymą, taip pat tai, kad privalomąsias teisėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo formas nustato teisingumo ministras įsakymu, neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

5. Įstatymo 26 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Lietuvos teisėjų egzaminų komisija yra sudaroma 3 metams iš 6 asmenų. Po 3 asmenis teisėjų egzaminų komisijos nariais iš teisėjų ar mokslininkų skiria Teisėjų taryba ir teisingumo ministras. Teisingumo ministras taip pat skiria teisėjų egzaminų komisijos pirmininką.“

Šios Įstatymo normos reglamentuoja institucijos, kurios paskirtis – patikrinti asmenų prieš jų skyrimą teisėjais teisinę kvalifikaciją, sudarymo tvarką. Teisėjų egzaminus pagal Įstatymo 28 straipsnį asmenys raštu ir žodžiu laiko tik prieš jų skyrimą teisėjais. Taigi teisėjų egzaminų

komisijai pavesta atlikti išankstinį asmenų, tik pretenduojančių tapti teisėjais, teisinės kvalifikacijos patikrinimą.

Egzaminų komisija sudaroma trejiems metams iš 6 asmenų. Kaip matyti, pusę jos narių iš teisėjų ir mokslininkų skiria Teisėjų taryba, pusę – teisingumo ministras. Komisijos pirmininką skiria teisingumo ministras. Taigi šią instituciją formuoja dviejų valdžių – vykdomosios ir teisminės atstovai.

Teisėjų egzaminų komisija tikrina asmenų žinias prieš jų skyrimą teisėjais. Jai nepavesta tikrinti asmenų, jau dirbančių teisėjais, žinių. Taigi Įstatymo 26 straipsnio 1 dalies normos, kuriose įtvirtinti teisingumo ministro įgaliojimai skirti teisėjų egzaminų komisijos narius, taip pat šios komisijos pirmininką, nepažeidžia teisėjo ir teismų nepriklausomumo konstitucinio principo.

Atsižvelgiant į nurodytus motyvus darytina išvada, kad ginčijamos Įstatymo 26 straipsnio 1 dalies normos neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

6. Įstatymo 30 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Teisėjų tarybą sudaro 14 teisėjų: visuotinio teisėjų susirinkimo išrinkti 5 teisėjai, Lietuvos Respublikos teisėjų asociacijos išrinktas 1 teisėjas, Respublikos Prezidento paskirti 2 teisėjai, teisingumo ministro paskirti 2 teisėjai bei pagal pareigas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, šio teismo skyrių pirmininkai, Apeliacinio teismo pirmininkas.“

Pareiškėjas abejoja, ar Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai neprieštarauja nuostata, kad 2 teisėjus į Teisėjų tarybą skiria teisingumo ministras.

Pažymėtina, kad pagal Įstatymą teisingumo ministras į Teisėjų tarybą skiria tik du teisėjus. Tiek pat Teisėjų tarybos narių skiria Respublikos Prezidentas. Visuotinis teisėjų susirinkimas į Teisėjų tarybą renka 5 teisėjus, Lietuvos teisėjų asociacija – 1 teisėją. Be to, į Teisėjų tarybą pagal pareigas įeina Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, šio teismo skyrių pirmininkai, Apeliacinio teismo pirmininkas.

Taigi pagal Įstatymą Teisėjų tarybą formuoja Lietuvos teisėjų asociacija, Visuotinis teisėjų susirinkimas, teisingumo ministras ir Respublikos Prezidentas, į ją pagal pareigas įeina atitinkami teisminės valdžios atstovai. Vykdomosios valdžios atstovai – Respublikos Prezidentas ir teisingumo ministras skiria tik keturis iš keturiolikos Teisėjų tarybos narių. Vadinas, nėra teisinio pagrindo teigti, kad Įstatymo 30 straipsnio 1 dalies normos, nustatančios teisingumo ministro įgaliojimus formuojant specialią įstatymo numatytą teisėjų instituciją, pažeidžia teisėjo ir teismų nepriklausomumą.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 30 straipsnio 1 dalis neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

7. Įstatymo 36 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad apylinkių teismų teisėjai pirmą kartą skiriami penkeriems metams. Pasibaigus šiam laikui, teisingumo ministro teikimu ir patarus Teisėjų tarybai apylinkių teismų teisėjai be egzaminų skiriami iki 65 metų amžiaus.

Pareiškėjo nuomone, šioje normoje numatytas teisingumo ministro teikimas sudaro prielaidas kištis į teismų veiklą.

Kaip minėta, ginčijamoje Įstatymo normoje nustatyta, kad apylinkių teismų teisėjai pirmą kartą skiriami penkeriems metams. Nurodytasis terminas aiškintinas kaip teisėjo „įgaliojimų laikas“. Pagal Konstitucijos 115 straipsnio 1 dalies 2 punktą teisėjai atleidžiami iš pareigų pasibaigus įgaliojimų laikui. Pasibaigus penkerių metų terminui, jeigu asmuo savo darbu ir elgesiu įrodė esąs tinkamas teisėjo darbui, sprendžiamas teisėjo paskyrimo Įstatyme nustatytam ilgesniam įgaliojimų laikui klausimas. Todėl visiškai suprantama, jog Įstatyme įtvirtinta norma, kad pasibaigus šiam laikui teisėjai be egzaminų skiriami iki 65 metų amžiaus.

Konstitucinis Teismas pažymi, kad Konstitucijos 112 straipsnyje nustatyta, jog dėl teisėjų paskyrimo Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija. Pagal Įstatymą tai – Teisėjų taryba. Kaip minėta, Konstitucijoje teisingumo ministro teikimas skirti teisėjus nenumatytas, toks teikimas negali sąlygoti Respublikos Prezidento įgaliojimų įgyvendinimo.

Konstitucinis Teismas šiame nutarime jau konstatavo, kad Įstatymo 33 straipsnio 2 ir 3 dalių, 34 straipsnio 2 dalies ir 56 straipsnio 5 bei 7 dalių ginčijamos normos, nustatančios teisingumo ministro teikimą skirti ir atleisti iš pareigų teisėjus, prieštarauja Konstitucijos 84 straipsnio 11 punktui, 5 straipsnio 2 daliai, 109 straipsnio 2 daliai ir 112 straipsnio 5 daliai.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 36 straipsnio 1 dalies normos, kuriose įtvirtintas teisingumo ministro teikimas skirti teisėją pasibaigus penkerių metų kadencijai, prieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 84 straipsnio 11 punktui, 109 straipsnio 2 daliai ir 112 straipsnio 5 daliai.

8. Įstatymo 40 straipsnyje nustatyta: „Apylinkių teismų pirmininkai organizuoja teisėjų darbą taip, kad jie turėtų vienodą darbo krūvį, kontroliuoja šių teismų (teisėjų) administracinę veiklą, kaip laikomasi teisėjų etikos ir kaip teisėjai tikrina teismų antstolių kontorų darbą. Bylų paskirstymo teisėjams, išskyrus Lietuvos Aukščiausiąjame Teisme, taisyklės tvirtina teisingumo ministras Teismų departamento direktoriaus teikimu.“

Pareiškėjo manymu, šio straipsnio nuostata, kad bylų paskirstymo teisėjams taisyklės tvirtina teisingumo ministras, prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

Pažymėtina, jog bylų paskirstymo, kurį pagal patvirtintas taisykles atlieka teismo pirmininkas, tikslas – užtikrinti, kad teisėjai turėtų vienodą darbo krūvį. Galimi įvairūs bylų paskirstymo teisėjams būdai.

Taisyklės – norminis aktas. Jų paskirtis – užtikrinti, kad visuose Lietuvos teismuose būtų taikomi vienodi bylų paskirstymo kriterijai. Atsižvelgiant į nurodytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 40 straipsnio ginčijama norma neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

9. Įstatymo 51 straipsnio 3 dalyje nustatyta: „Apylinkės, apygardos teismų, Apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas, jeigu jis sutinka, Respublikos Prezidento dekretu iki 1 metų gali būti deleguojamas į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Teisingumo ministerijos ar Teismų departamento struktūras, kurių veikla tiesiogiai susijusi su teismų veiklos organizavimu ir tikrinimu. Delegavimo laikotarpiui sustabdomi deleguojamo teisėjo įgaliojimai. Deleguojamam teisėjui išsaugomos visos teisėjo socialinės garantijos, įskaitant tarnybinį atlyginimą ir darbo stažą. Tarnybinį atlyginimą moka tas teismas, iš kurio teisėjas yra deleguotas.“

Pareiškėjas ginčija šio straipsnio 3 dalies normų dėl teisėjo įgaliojimo sustabdymo ir jo delegavimo dirbti į Teisingumo ministerijos ir Teismų departamento struktūras atitikimą Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai. Pareiškėjas neginčija teisėjo delegavimo į Aukščiausiojo Teismo struktūras, todėl Konstitucinis Teismas šio klausimo netirs.

Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi. Vertinant ginčijamų normų atitikimą Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai pažymėtina, jog Konstitucijos 113 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad teisėjas negali užimti jokių kitų renkamų ar skiriamų pareigų, dirbti verslo, komercijos arba kitokiose privačiose įstaigose ar įmonėse. Jis taip pat negali gauti jokio atlyginimo, išskyrus teisėjo atlyginimą bei užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą. Šių Konstitucijos normų paskirtis – užtikrinti teismų nepriklausomumą ir nešališkumą.

Teisėjo delegavimas reiškia, kad jis tam tikrą laiką eina kitas – ne teisėjo – pareigas vykdomosios valdžios institucijoje. Tačiau iš Konstitucijos 113 straipsnio 1 dalies nuostatų kyla, jog teisėją deleguoti į vykdomosios valdžios struktūras draudžiama. Pagal Konstituciją Respublikos Prezidentas neturi įgaliojimų deleguoti teisėją į Teisingumo ministerijos ir Teismų departamento struktūras. Konstitucijoje taip pat nenumatyta galimybė kokiam nors laikui sustabdyti teisėjo įgaliojimus. Delegavus teisėją į vykdomosios valdžios struktūras, sustabdomi jo teisėjo įgaliojimai (Įstatymo 51 straipsnio 3 dalis). Tai reiškia, kad iš esmės pakinta teisėjo teisinis statusas – jis supanašėja su valstybės tarnautojo statusu, todėl pažeidžiamas Konstitucijoje nustatytas teisminės valdžios atskyrimas nuo vykdomosios valdžios ir paneigiama Konstitucijos 5 straipsnyje įtvirtinta valstybės valdžių pusiausvyra.

Atsižvelgiant į nurodytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 51 straipsnio 3 dalies normos, kuriose nustatyta, kad apylinkės, apygardos teismų, Apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas, jeigu jis sutinka, Respublikos Prezidento dekretu iki vienerių metų gali būti deleguojamas į Teisingumo ministerijos ar Teismų departamento struktūras ir kad delegavimo laikotarpiui sustabdomi deleguojamo teisėjo įgaliojimai, prieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 2 daliai ir 113 straipsnio 1 daliai.

10. Įstatymo 58 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Lietuvos teismų, išskyrus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Teisėjų garbės teismas sudaromas iš 5 narių 2 metams. 3 narius iš teisėjų teisingumo ministro teikimu ir 2 narius iš teisėjų, pritarus Teisėjų tarybai, skiria Respublikos Prezidentas. Teisėjų garbės teismo nariais paskirti teisėjai jų įgaliojimų laikotarpiui nuo teisėjo pareigų atleidžiami.“

Pareiškėjo manymu, Įstatymo 58 straipsnio norma, kurioje numatyta teisingumo ministro teisė teikti Teisėjų garbės teismo narius, prieštarauja Konstitucijos 109 straipsniui. Nors pareiškėjas prašyme nurodo 58 straipsnio 1 dalį, tačiau ginčijama norma išdėstyta šio straipsnio 2 dalyje. Todėl Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į pareiškėjo prašyme išdėstytus motyvus, tirs 58 straipsnio 2 dalyje išdėstytos šios normos, kurioje įtvirtintas teisingumo ministro teikimas skirti tris Teisėjų garbės teismo narius, atitikimą Konstitucijai.

Teismų organizacinis savarankiškumas, teisminės valdžios savireguliacija ir savivalda yra Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo elementai. Pagal Įstatymą Teisėjų garbės teismas nagrinėja teisėjų drausmės bylas. Išnagrinėjęs teisėjo bylą, Teisėjų garbės teismas gali teisėją išteisinti, pasitenkinti drausmės bylos svarstymu, pareikšti jam pastabą, papeikimą, ar griežtą papeikimą, pasiūlyti atleisti jį iš pareigų ar taikyti jam kitas nuobaudas. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad teismų veikla nėra teisingumo ministro valdymo sritis, todėl jo kompetencijai negali būti priskirti įgaliojimai dalyvauti sudarant Teisėjų garbės teismą. Antraip būtų paneigta Teisėjų garbės teismo, kaip teisminės valdžios savivaldos ir savireguliacijos instituto, samprata.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 58 straipsnio 2 dalies norma, kurioje nustatytas teisingumo ministro teikimas skirti teisėjus į Teisėjų garbės teismą, prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

11. Įstatymo 59 straipsnio 4 dalyje nustatyta: „Apylinkių, apygardų teismų, Apeliacinio teismo pirmininkams, jų pavaduotojams, skyrių pirmininkams ir kitiems teisėjams drausminę bylą gali iškelti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, teisingumo ministras Teismų departamento direktoriaus teikimu ar savo iniciatyva. Respublikos Prezidentas teisingumo ministro teikimu gali nušalinti teisėją, kuriam iškelta drausmės byla, nuo teisėjo pareigų, iki paaiškės bylos baigtis.“

Pareiškėjo nuomone, šiame straipsnyje įtvirtinta norma, kad teisėjams drausminę bylą gali iškelti teisingumo ministras (ties savo iniciatyva, tiek Teismų departamento direktoriaus teikimu), taip pat tai, kad Respublikos Prezidentas teisingumo ministro teikimu gali nušalinti teisėją, kuriam iškelta byla, nuo teisėjo pareigų, prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

Atsižvelgiant į pareiškėjo prašyme nurodytus motyvus, Konstitucinis Teismas tirs Įstatymo 59 straipsnio 4 dalį tik ta apimtimi, kuria įtvirtinama teisingumo ministro teisė kelti apylinkių, apygardų teismų, Apeliacinio teismo pirmininkams, jų pavaduotojams, skyrių pirmininkams ir kitiems teisėjams drausminę bylą, taip pat nustatytas teisingumo ministro teikimas nušalinti teisėją, kuriam iškelta drausmės byla, nuo pareigų, iki paaiškės bylos baigtis.

Teisėjui keliami ypatingi reikalavimai. Vykdydamas teisingumą, jis turi būti nešališkas, nepriklausomas ir remtis tik Konstitucija ir įstatymu. Jis privalo veikti taip, kad nebūtų pažeidžiami teisingumo principai. Teisėjas privalo nepasiduoti valdžios institucijų ar pareigūnų, visuomeninių organizacijų ar atskirų piliečių įtakai. Teisėjo elgesys turi būti nepriekaištingas. Tokie reikalavimai teisėjui yra būtini, nes jie padeda užtikrinti žmogaus teisę į teisminę gynybą. Šių reikalavimų laikymasis garantuoja deramą teisingumo vykdymą.

Įstatyme nustatyta, kad teisėjas gali būti traukiamas drausminėn atsakomybėn už apsileidimą darbe, pareiginių nusižengimą, kenkiantį teismo autoritetui, už teisėjo vardą žeminantį poelgį.

Pagal Įstatymą teisėjo vardą žeminantis poelgis yra aiškiai aplaidus konkrečios teisėjo pareigos atlikimas ar jos neatlikimas be pateisinamos priežasties. Be to, teisėjo vardą žeminančiu poelgiu laikoma ir tai, kad teisėjas per vienerius metus nuo Įstatymo 59 straipsnio 1 dalies 1–3 punktuose numatytais pagrindais paskirtos nuobaudos aplaidžiai eina jam pavestas pareigas ar padaro pareiginių nusižengimą, kenkiantį teismo autoritetui, ir už tai Teisėjų garbės teismas paskiria jam nuobaudą, taip pat kai teisėjas verčiasi įstatymų draudžiama darbine veikla.

Įstatymų leidėjas, siekdamas užtikrinti tinkamą teismų darbą, numatė atsakomybę už veiksmus, nesuderinamus su teisėjo pareigų ėjimu. Įstatyme nustatyta, kad drausminės priemonės taiko Teisėjų garbės teismas.

Pagal Įstatymo 59 straipsnio 4 dalį yra įtvirtinta teisingumo ministro teisė apylinkių, apygardų teismų, Apeliacinio teismo pirmininkams iškelti drausmės bylą savo iniciatyva ar Teismų departamento direktoriaus teikimu. Įstatyminis tokios teisės įtvirtinimas sudaro teisinės prielaidas vykdomosios valdžios pareigūnui daryti poveikį teismų veiklai ir pažeidžia konstitucinį teisėjo ir teismų nepriklausomumo principą. Analogiškai vertintina ir Įstatymo 59 straipsnio 4 dalies norma, nustatanti teisingumo ministro teikimą nušalinti teisėją, kuriam iškelta drausmės byla, nuo teisėjo pareigų. Tokio teikimo teisė atsižvelgiant į Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalies nuostatas gali būti nustatyta specialiai teisėjų institucijai, bet ne vykdomosios valdžios institucijai ar pareigūnui.

Kartu pažymėtina, kad toks nurodytų Įstatymo normų vertinimas nepaneigia įstatymų leidėjo teisės nustatyti teisingumo ministro įgaliojimus inicijuoti drausmės bylos iškėlimą teisėjui.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 59 straipsnio 4 dalies ginčijamos normos, kuriose nustatyta, kad apylinkių, apygardų teismų, Apeliacinio teismo pirmininkams, jų pavaduotojams, skyrių pirmininkams ir kitiems teisėjams drausmės bylą gali iškelti teisingumo ministras Teismų departamento direktoriaus teikimu ar savo iniciatyva, taip pat tai, kad teisėjas, kuriam iškelta drausmės byla, teisingumo ministro teikimu gali būti nušalintas nuo pareigų, kol paaiškės bylos baigtis, prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, 112 straipsnio 5 daliai.

12. Įstatymo 69 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Apylinkių, apygardų teismų, Apeliacinio teismo veiklą užtikrina teisingumo ministras, laikydamasis šiame įstatyme nustatytų teismų veiklos bei teisėjų ir teismų nepriklausomumo principų. Teisingumo ministras organizuoja teisėjų kvalifikacijos kėlimą, apylinkių, apygardų teismų bei Apeliacinio teismo finansinį ir materialinį techninį aprūpinimą.“

Pareiškėjas teigia, kad šiame straipsnyje nustatytos normos prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

Kaip minėta, Įstatyme nustatyta, kad valstybė sudaro teismams tinkamas darbo sąlygas. Teisingumo ministro kompetencija negali peržengti tinkamo darbo sąlygų teismams užtikrinimo ribų. Kitaip traktuojant šią normą būtų įsiterpiama į teismų veiklos organizacinę sritį, paneigiama teismų, kaip savarankiškos valdžios, samprata.

Ginčijamo Įstatymo 69 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad teisingumo ministras organizuoja teisėjų kvalifikacijos kėlimą, taip pat apylinkių, apygardų teismų bei Apeliacinio teismo finansinį ir materialinį techninį aprūpinimą. Šiame nutarime jau buvo nagrinėta, ar normos, nustatančios teisingumo ministro įgaliojimus organizuoti teisėjų kvalifikacijos kėlimą, atitinka Konstitucijai, ir buvo konstatuota, kad jos neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

Analizuojant Įstatymo 69 straipsnio 2 dalies normą, pagal kurią teisingumo ministrui yra nustatyti įgaliojimai organizuoti atitinkamų teismų finansinį ir materialinį techninį aprūpinimą, pažymėtina, kad Įstatyme pavartota sąvoka „organizuoti teismų finansinį aprūpinimą“ yra teisiškai neapibrėžta ir gali būti įvairiai aiškinama. Ji gali būti suprantama ne tik kaip atspindinti teisingumo ministro įgaliojimus išsiaiškinti, kiek lėšų reikia teismų veiklai, bei jo pareigą pasirūpinti, kad šios lėšos būtų numatytos valstybės biudžete, ne tik kaip atspindinti teisingumo ministro pareigą

dalyvauti Seime svarstant valstybės biudžeto projekte teismams numatytų asignavimų skyrimo klausimus. Įstatyme pavartota sąvoka „organizuoti teismų finansinį aprūpinimą“ gali būti interpretuojama ir taip, kad teisingumo ministrui nustatyta teisė valstybės biudžete numatytus asignavimus pačiam paskirstyti konkrečioms teismams. Būtent tokį šios Įstatyme pavartotos sąvokos supratimą liudija ir dabartinis teismų finansavimo reguliavimas: valstybės biudžeto įstatyme nėra nustatyta, kiek lėšų skiriama kiekvienam teismui (išskyrus Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą). Nurodoma bendra visai teismų sistemai skirtų lėšų suma. Taigi lėšas konkrečioms teismams skirsto ne Seimas, priimdamas įstatymą, o vykdomosios valdžios institucijos. Įstatyminis reguliavimas, pagal kurį finansinius asignavimus konkrečioms teismams skiria ne Seimas, įstatymu tvirtindamas valstybės biudžetą, o vykdomosios valdžios institucijos ar pareigūnai, nesiderina su Konstitucijoje nustatytu vykdomosios ir teisminės valdžios atskyrimo, šių valdžių savarankiškumo ir tarpusavio nepriklausomumo principais, sudaro vykdomajai valdžiai galimybę daryti įtaką teismų veiklai. Konstitucinis Teismas pažymi, kad teismų nepriklausomumo principas apima ir teismų finansavimo nepriklausomumą nuo vykdomosios valdžios. Šį principą galima užtikrinti įstatymų normose įtvirtinus nuostatą, kad valstybės biudžete būtų nustatoma ir tai, kiek lėšų skiriama kiekvienam teismui, kad būtų sudarytos tinkamos sąlygos vykdyti teisingumą.

Teismų finansinio aprūpinimo organizavimo srityje teisingumo ministro kompetencijai gali būti priskirti įgaliojimai rengiant valstybės biudžeto projektą, taip pat svarstant jį Seime.

Atsižvelgiant į išdėstytus motyvus darytina išvada, kad Įstatymo 69 straipsnio 2 dalies norma, kurioje nustatyta teisingumo ministro kompetencija organizuoti apylinkių, apygardų teismų bei Apeliacinio teismo finansinį aprūpinimą, prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

Kitaip vertintina ginčijama Įstatymo 69 straipsnio 2 dalies norma, nustatanti teisingumo ministro kompetenciją organizuoti apylinkių, apygardų teismų bei Apeliacinio teismo materialinį aprūpinimą. Ši teisės norma interpretuotina kaip apimanti ne tik teisingumo ministro įgaliojimus išsiaiškinti teismų materialinius poreikius, bet ir jo pareigą padėti tiek teismų sistemai, tiek atskiriems teismams racionaliai panaudoti jiems skirtas valstybės biudžeto lėšas, sudaryti teismams tinkamas sąlygas veikti.

Svarbu ir tai, kad konkretaus teismo materialinis aprūpinimas priklauso nuo to, kiek lėšų iš valstybės biudžeto šiam teismui yra skirta. Atsižvelgiant į tai, kad įstatymuose teisingumo ministrui negali būti nustatyti įgaliojimai spręsti, kiek lėšų skirti kiekvienam konkrečiam teismui, Įstatymo 69 straipsnio 2 dalies norma, nustatanti teisingumo ministro įgaliojimus organizuoti teismų materialinį aprūpinimą, nėra pažeidžiamas teismų nepriklausomumas.

Vadovaujantis nurodytais motyvais darytina išvada, kad Įstatymo 69 straipsnio 2 dalies norma, kurioje nustatyti teisingumo ministro įgaliojimai organizuoti apylinkių, apygardų teismų bei Apeliacinio teismo materialinį techninį aprūpinimą, neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

13. Įstatymo 73 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Teisingumo ministras per Teismų departamentą, teismų pirmininkus bei per kitus įgaliotus asmenis kontroliuoja teismų ir teisėjų, išskyrus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, administracinę veiklą. Teisėjų administracinės veiklos kontrolė atliekama teisingumo ministro nustatyta tvarka.“

Pareiškėjo manymu, Įstatyme įtvirtinta teisingumo ministro teisė kontroliuoti teismų ir teisėjų, išskyrus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, administracinę veiklą pažeidžia Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalį.

Pažymėtina, kad Įstatymo normose nėra atskleista, kas yra teismų ir teisėjų administracinė veikla, kurią teisingumo ministras turi teisę kontroliuoti. Iš Įstatymo 73 straipsnio 3 dalies, kurioje nustatytos teismų ir teisėjų administracinės veiklos kontrolės priemonės, galima daryti išvadą, kad ši kontrolė apima ir priemones, užtikrinančias greitesnį, atitinkantį teisėjų etikos taisykles, bylų nagrinėjimą, ir kt. Nurodytos priemonės vertintinos kaip susijusios su tiesioginiu teisėjo pareigų atlikimu, t. y. su teisingumo vykdymu nagrinėjant bylas.

Įstatymo 73 straipsnio 3 dalies 3 punkte išdėstyta norma, įtvirtinanti, kad teismų (teisėjų) administracinės veiklos kontrolė apima ir kitas priemones, padedančias užtikrinti efektyvią ir geros kokybės teismų (teisėjų) administracinę veiklą, dėl savo neapibrėžtumo taip pat vertintina kaip ydinga.

Konstitucinis Teismas šiame nutarime yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją teismai – savarankiška ir nepriklausoma valdžia. Ši konstitucinė nuostata reiškia, kad teisėjas neprivalo jokiai valstybės institucijai ar pareigūnams pasiaiškinti dėl savo nagrinėjamų bylų, neprivalo nagrinėjamų bylų pateikti kam nors susipažinti, išskyrus atvejus, numatytus proceso įstatymuose. Teisėjo sprendimus proceso įstatymuose nustatyta tvarka gali peržiūrėti ir pakeisti ar panaikinti tik aukštesnės pakopos teismas. Kaip minėta, teismų veikla nėra ir negali būti Teisingumo ministerijai ar kuriai nors kitai vykdomosios valdžios institucijai priskirta valdymo sritis, todėl nėra jokio konstitucinio pagrindo nustatyti teisingumo ministro įgaliojimus kontroliuoti teismų ir teisėjų administracinę veiklą. Teisingumo ministras juo labiau negali kontroliuoti bylos eigos. Pažymėtina, kad kitos valstybės valdžios institucijos ir pareigūnai gali kreiptis į atitinkamo teismo pirmininką prašydami pateikti duomenis, būtinus tinkamoms teismo darbo sąlygoms užtikrinti. Tačiau šios valstybės institucijos ir pareigūnai neturi teisės tiesiogiai ar netiesiogiai kontroliuoti teisėjo veiksmų jam nagrinėjant konkrečias bylas. Toks teismų nepriklausomumo principo interpretavimas atitiktų ir Europos žmogaus teisių teismo praktiką taikant Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, kurioje įtvirtinta asmens teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą.

Ginčijamos Įstatymo normos įtvirtina teismų ir teisėjų administracinės veiklos kontrolę, kurią teisingumo ministras vykdo per Teismų departamentą, teismų pirmininkus ir kitus įgaliotus asmenis. Kaip minėta, šios kontrolės sritis ir jos turinys Įstatyme apibrėžti netiksliai ir dviprasmiškai. Sprendžiant iš Įstatymo 73 straipsnio 3 dalies, Įstatyme nustatytas teismų ir teisėjų administracinės veiklos kontrolės teisinis reguliavimas sudaro teisingumo ministrui galimybę įsiterpti į teisingumo vykdymą. Toks teisinis reguliavimas vertintinas kaip sudarantis prielaidas vykdomosios valdžios institucijoms ar pareigūnams valdyti teismus, dėl to jis nesiderina su teisėjo ir teismų nepriklausomumo vykdant teisingumą konstituciniu principu.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 73 straipsnio 2 dalis prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

V

Dėl Įstatymo 69¹ straipsnio 1 dalies atitikimo Konstitucijai.

Įstatymo 69¹ straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Teismų departamentas prie Teisingumo ministerijos yra juridinis asmuo, turintis antspaudą su Lietuvos valstybės herbu ir sąskaitą banke. Teismų departamento direktorių skiria pareigoms ir atleidžia iš pareigų teisingumo ministro teikimu Ministras Pirmininkas.“

Pareiškėjo teigimu Įstatymo 69¹ straipsnio 1 dalies nuostata, kad Teismų departamentas veikia prie Teisingumo ministerijos, prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai. Jo manymu, Teismų departamentas negali būti vykdomosios valdžios dalis.

Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į pareiškėjo prašyme išdėstytus motyvus, tirs tik tą Įstatymo 69¹ straipsnio 1 dalies normą, kurioje nustatyta, kad Teismų departamentas yra prie Teisingumo ministerijos.

Pagal Įstatymą Teismų departamentui priskirtos tam tikros funkcijos, padedančios užtikrinti tinkamas teismų darbo sąlygas. Vien tai, kad ši institucija yra prie Teisingumo ministerijos, nereiškia, kad yra įsiterpiama į teisminės valdžios sritį. Teismų departamento buvimas prie Teisingumo ministerijos negali būti pagrindas pripažinti, kad ginčijama Įstatymo 69¹ straipsnio 1 dalies norma prieštarauja Konstitucijai.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 69¹ straipsnio 1 dalies norma, kurioje nustatyta, kad Teismų departamentas yra prie Teisingumo ministerijos, neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsniu, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 53, 54, 55 ir 56 straipsniais,
Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

n u t a r i a:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 33 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria nustatytas teisingumo ministro teikimas skirti apylinkių, apygardų teismų teisėjus, 33 straipsnio 3 dalis ta apimtimi, kuria nustatytas teisingumo ministro teikimas skirti apylinkių, apygardų teismų pirmininkus, 34 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria nustatytas teisingumo ministro teikimas skirti Apeliacinio teismo teisėjus, o iš jų – pirmininką, 56 straipsnio 5 dalis ta apimtimi, kuria nustatytas teisingumo ministro teikimas atleisti iš pareigų Apeliacinio teismo pirmininką ir kitus teisėjus, 56 straipsnio 7 dalis ta apimtimi, kuria nustatytas teisingumo ministro teikimas atleisti iš pareigų kitų teismų pirmininkus ir kitus teisėjus, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 84 straipsnio 11 punktui, 109 straipsnio 2 daliai ir 112 straipsnio 5 daliai.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 33 straipsnio 4 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad apylinkių, apygardų teismų pirmininkų pavaduotojus ar skyrių pirmininkus skiria teisingumo ministras, 34 straipsnio 3 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Apeliacinio teismo skyrių pirmininkus iš paskirtų teisėjų skiria teisingumo ministras, 56 straipsnio 6 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Apeliacinio teismo skyrių pirmininkus atleidžia iš pareigų teisingumo ministras, 56 straipsnio 8 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad kitų teismų pirmininkų pavaduotojus ar skyrių pirmininkus atleidžia iš pareigų teisingumo ministras, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai ir 112 straipsnio 3 daliai.

3. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad teisėjų skaičių apygardų ir Apeliacinio teismo civilinių ir baudžiamųjų bylų skyriuose nustato teisingumo ministras Teismų departamento prie Teisingumo ministerijos direktoriaus teikimu, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

4. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 36 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatytas teisingumo ministro teikimas skirti teisėją pasibaigus penkerių metų kadencijai, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 84 straipsnio 11 punktui, 109 straipsnio 2 daliai ir 112 straipsnio 5 daliai.

5. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 51 straipsnio 3 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad apylinkės, apygardos teismų, Apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas, jeigu jis sutinka, Respublikos Prezidento dekretu iki vienerių metų gali būti deleguojamas į Teisingumo ministerijos ar Teismų departamento struktūras ir kad delegavimo laikotarpiu sustabdomi deleguojamo teisėjo įgaliojimai, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 2 daliai ir 113 straipsnio 1 daliai.

6. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 58 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria nustatytas teisingumo ministro teikimas skirti teisėjus į Teisėjų garbės teismą, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

7. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 59 straipsnio 4 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad apylinkės, apygardos teismų, Apeliacinio teismo pirmininkams, jų pavaduotojams, skyrių pirmininkams ir kitiems teisėjams drausmės byla gali iškelti teisingumo ministras Teismų departamento direktoriaus teikimu ar savo iniciatyva, taip pat kad teisėjas, kuriam iškelta drausmės byla, teisingumo ministro teikimu gali būti nušalintas nuo teisėjo pareigų, iki

paaškęs bylos baigtis, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai ir 112 straipsnio 5 daliai.

8. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 69 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta teisingumo ministro kompetencija organizuoti apylinkių, apygardų teismų bei Apeliacinio teismo finansinį aprūpinimą, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

9. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 73 straipsnio 2 dalis prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai.

10. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 25¹ straipsnio 1 ir 2 dalys ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Teisingumo ministerija organizuoja ir koordinuoja nuoseklų teisėjų mokymą, taip pat tai, kad privalomąsias teisėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo formas nustato teisingumo ministras įsakymu, 26 straipsnio 1 dalis, 30 straipsnio 1 dalis, 40 straipsnis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad bylų paskirstymo teisėjams, išskyrus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, taisykles tvirtina teisingumo ministras Teismų departamento direktoriaus teikimu, 66 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyti Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto ir teisingumo ministro įgaliojimai skiriant generalinį prokurorą, 69¹ straipsnio 1 dalis, kuria nustatyta, kad Teismų departamentas yra prie Teisingumo ministerijos, 69 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria nustatyti teisingumo ministro įgaliojimai organizuoti apylinkių, apygardų teismų bei Apeliacinio teismo materialinį techninį aprūpinimą, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Egidijus Jarašiūnas
Egidijus Kūris
Zigmas Levickis
Augustinas Normantas
Vladas Pavilionis
Jonas Prapiestis
Vytautas Sinkevičius
Stasys Stačiokas
Teodora Staugaitienė